

Høringsuttalelse til forslag om ny åndsverkslov fra Norske Dramatikers Forbund (NDF)

1 Innledning

Det vises til Kulturdepartementets høringsbrev av 17. mars 2016 med høringsnotat med forslag til ny åndsverklov.

NDF, støtter at departementet fremmer forslag til ny lov på det nåværende tidspunkt til tross for at EUs varslede gjennomgang av gjeldende opphavsrettslovgivning per dags dato ikke er lagt frem. Ifølge høringsbrevet uttaler departementet at eventuelle forslag fra EU vil bli sendt på særskilt høring. NDF påpeker viktigheten av at høringsinstansene i en slik særskilt høring blir gitt anledning til å sammenholde lovforslaget her med EUs forslag til opphavsrettslovgivning.

NDF har tidligere sendt innspill og forslag til innhold blant annet gjennom Kunstnernettverket. Vi viser til tidligere uttalelser.

NDF har særlig lagt merke til den språklige gjennomgangen og forenklingen som lovforslaget innebærer. Den nåværende loven er både fragmentert og vanskelig tilgjengelig for brukerne. Det er viktig at brukerne av loven forstår innholdet. Det nye forslaget imøtekommer dette i stor grad.

NDF har i forbindelse med høringen registrert at departementet viser til maktstrukturen på opphavsrettens område, og at det flere steder uttales at det er opphavere som er den svake part. NDF støtter denne observasjonen, og de forslagene som tar sikte på å rette opp den urimelige styrkeforskyvningen som har funnet sted.

NDF opplever at mange av våre medlemmer er henvist til å forhandle med til dels mektige motparter med kapitalsterke krefter på produsent og oppdragsgiversiden. Det er en trend at oppdragsgiver ønsker stadig større del av opphavsretten overført ved første gangs kontraktsinngåelse, uten at det betales tilsvarende vederlag. Det mangler også ofte begrunnelser for hvorfor oppdragssiden skal tilegne seg en slik mengde rettigheter. Dette gjelder både vår statlige kringkaster, de private produsentene og de kommersielle kringkasterne.

Som eksempel kan nevnes at NRK sa opp den mangeårige rammeavtalen de hadde med NDF. I forhandlingsmøter om ny rammeavtale satt NRK som ufravikelig krav å kjøpe ut visningsperioder for all fremtid. Dette er krav

som strider mot prinsippet i opphavsretten om betaling av vederlag for løpende bruk. Dette er også krav som ingen andre organisasjoner som representere opphaverne i Norden eller Europa går med på. Resultatet ble at våre enkeltmedlemmer nå er henvist til å godta de vilkår som dikteres av NRK uten å ha rammeavtale eller tariffavtale, noe som innebærer at NRK kan diktere innholdet i avtalen. Også de kommersielle og private kringkasterne og produsentene fremsetter krav og bruker sin makt og tilegner stadig flere rettigheter, noen ganger uten mulighet for reelle forhandlinger.

Det er i opphavsretten et prinsipp om at opphaver skal få betalt for løpende bruk av det produserte verk, og dette har vært sett på som et insitament til at det skal drives mer skapende virksomhet til glede for kommende generasjoner. Dette prinsippet settes nå på prøve.

NDF ber på denne bakgrunn om at departementet vurderer å lovfeste opphaverens rett til løpende vederlag for bruk av verket. Departementet bør i den sammenheng vurdere å lovfeste begrensning i utkjøp av visningsperiode på det audiovisuelle område. Helst til fire-ukers perioder som har vært praktisert i årevis i fjernsynssammenheng.

2 Felles uttalelser til lovforslaget

NDF har i forbindelse med det fremlagte lovforslaget samarbeidet tett med Kunstnernetverket, og vært med på å utforme høringsuttalelsen derfra. NDF stiller seg bak høringsuttalelsen fra Kunstnernetverket, og de forslag til endringer som fremsettes der.

Vi viser også til høringsuttalelsen fra Norwaco som har vært sendt til oss for uttalelse. NDF støtter i det vesentligste høringsuttalelsen. Særlig gjelder dette uttalelsene om videre sendingsproblematikken. NDF støtter Norwacos og Kunstnernetverkets uttalelser på dette punkt og kommenterer derfor ikke dette ytterligere i høringssvaret her.

NDF viser også til høringsuttalelse fra Kopinor som vi i det vesentligste støtter. Dette gjelder særlig kommentarene til lovforslaget § 2-8 angående offentliggjøring og utgivelse og lovforslaget § 4-1 angående ordlyden og forholdet til ideelle rettigheter.

3 Kommentarer til enkelte av lovforslagene

3.1 Forslag til nytt kapittel 1

NDF støtter forslaget til formål- og innholdsbestemmelser i kapittel 1. NDF ber Departementet vurdere om det i § 1-1 bør fastslås at opphaveren skal sikres inntekter og at opphaver skal få betalt for løpende bruk av verket, jf. våre kommentarer ovenfor.

3.2 Krediteringsretten

NDF støtter forslaget om å videreføre retten til navngivelse i gjeldende lov. Vi påpeker imidlertid at begrepet «god skikk» ikke har noe klart innhold, og vår oppfatning er at navngivelsen ofte er kort og / eller fremstilles på en måte som gjør det vanskelig å tilegne seg kunnskap om hvem som er opphaver. Selve krediteringen er essensiell for at publikum og andre brukere skal vite hvem som er opphaver til den skapende innsatsen. NDF mener at en klargjøring av retten til kreditering vil styrke opphaveres rettsstilling. Vi foreslår derfor at dette presiseres i teksten i § 2-3 første ledd at «Ved bruk av opphavsrett har opphaveren krav på å bli navngitt på godt synlig måte og for øvrig slik god skikk tilsier».

NDF mener at dagens ordning med at opphaveren kan kreve at tilgjengeliggjøring til allmennheten ikke skal skje i hennes navn må videreføres. I de tilfeller det oppstår uenighet mellom opphaver og den som har fått overdratt rettigheter om endring av verket, vil det være viktig at opphaveren har muligheten til å velge ikke å bli navngitt. En lovfesting av denne retten kan derfor i seg selv styrke den enkelte opphavers stilling og er ønskelig.

3.3 Offentliggjøring og utgivelse

Når det gjelder definisjonene av begrepene «offentliggjort» og utgitte verk i forslaget § 2-8, viser vi til det som er nevnt innledningsvis, hvor NDF støtter Kopinors høringsuttalelse vedrørende dette.

Det samme gjelder definisjonen av utgivelse, hvor det kan oppstå særlig problemer med opptak av TV-programmer, midlertidig opptak og nedlasting med bruk av omgåelsesverktøy. NDF støtter Norwacos høringsuttalelse fullt ut på dette punkt.

Departementet ber om høringsinstansenes uttalelse vedrørende eventuelle problemer som innføring av begrepet «offentlig overføring» vil

kunne få på eksisterende avtaler. NDF ser ikke at lovfesting av «offentlig overføring» vil ha innvirkning på eksisterende avtaler. Vi mener at en eventuell uklarhet er ivaretatt med uttalelsen i forarbeidene.

3.4 Avtale- og tvangslisens

Når det gjelder avgrensning av opphavsretten og forvaltning av avtalelisens viser vi til Norwacos høringsuttalelse.

3.5 Definisjon av klasserom som privat område

Departementet foreslår lovfesting av bruk i klasseromsundervisning. Departementet viser til hva som tidligere ble regnet som gjeldende rett på dette området.

NDF vil på det sterkeste fraråde en slik lovfesting. NDF mener at det er tvilsomt om klasserom faller innenfor den private sfære i gjeldende rett. Det vises videre til at det på dette området skjer store endringer i skolen. Det som tidligere var en avgrenset klasse, er i dag ofte sammensatt i enheter hvor flere elever fra forskjellige klasser kommer sammen. Begrepet klasserom kan derfor fort utvides til en betydelig mengde mennesker som det ikke er naturlig å betegne som en privat krets.

Definisjonen av klasserom vil derfor være uklar og det vil være vanskelig for den enkelte bruker å kunne bedømme om bruken er innenfor eller utenfor loven.

Selv om det i forarbeidene er en nærmere omtale av begrepet klasserom, vil det ikke være naturlig for en lærer eller skoleledelse å søke ned forarbeidene og øvrige rettskilder. Vi mener derfor at den foreslåtte lovteksten oppfattes som utydelig slik den er formulert i loven.

Forslaget kan også tas til inntekt for at det offentlige skal kunne benytte seg av opphavsrettslig beskyttet materiale uten å betale opphaveren reelt vederlag.

3.6 Rimelig vederlag

NDF støtter forslaget om lovfesting av rimelig vederlag. NDF påpeker at det er viktig at en slik lovfesting gis et reelt innhold. Departementet viser i høringsnotatet blant annet til at bransjeavtaler på området må tillegges vekt når nivået på hva som er rimelig vederlag fastsettes. NDF har flere

rammeavtaler hvor normerte satser er nevnt som utgangspunkt for vederlagsfastsettelsen. Det er viktig å understreke at disse er ment som minimumssatser. Det kan hende at disse satsene i en vurdering av vederlaget blir gjort om til de normale eller maksimum. Et ensidig fokus på slike satser kan da få motsatt effekt av formålet med lovfesting.

Departementet påpeker også at retten til rimelig vederlag etter § 5-3 kun gjelder der rettighetshaver overdrar rettigheter til neste ledd. NDF påpeker at dette kan slå svært uheldig ut for våre medlemmer. De vil som oftest være det første og avgjørende leddet i en verdikjede. Det er ofte et konglomerat av verdiøkende ledd som resulterer i den endelige verdien. Her vil imidlertid det skapende element som dramatikerens står for være grunnlaget for den større verdiøkningen. Det er derfor viktig at lovfesting av rimelig vederlag også gjelder senere ledd i kjeden.

Departementet viser til muligheten om allerede på avtaletidspunktet å dele opp rettighetsoverføringen fra opphaver til forskjellige senere rettighetshavere. Det vises i den sammenheng til at den fremtidige bruken av dramatiske verk ofte er høyst uklar når den første avtalen inngås. Det vil derfor i praksis være umulig å porasjonere ut rettighetene på den måten. Det er også et problem at styrkeforholdet mellom opphaver og produsent ofte er svært skjevt, slik at de vil kreve å få overført alle rettighetene til seg, jf våre kommentarer innledningsvis om denne trenden. Dramatikerens vil da i realiteten være uten mulighet til å få rimelig vederlag slik bestemmelsen er foreslått.

Lovfesting av rimelig vederlag slik departementet foreslår kan derfor slå uheldig ut og være et ytterligere insitament for at produsenter og kringkastere krever erverv av rettigheter med henblikk på å tjene på senere ledd. NDF vil derfor på det sterkeste anbefale at begrensingen av kravet til rimelig vederlag til kun å gjelde når erververen selv overdrar retten, sløyfes.

Alternativt kan departementet vurdere muligheten av å få lovfestet rett til suksessvederlag som skal fordeles mellom de øvrige opphaverne der verket avstedkommer et større overskudd enn budsjettet.

Vi vil også påpeke at den reelle muligheten til å gjøre retten til rimelig vederlag gjeldende kan bli svært begrenset hvis opphaver må bruke rettsapparatet til å fremme en slik rett. Tvisten kan ofte være av begrenset verdi, selv om den har stor betydning for opphaveren. Omkostningene ved å gjøre retten gjeldende kan derfor fort overstige tvistebeløpet. Vi mener derfor at det vil være nødvendig å innføre en tvisteløsningsmekanisme for utenrettslig løsning av slike tvister.

3.7 Spesialitetsprinsippet

NDF støtter departementets forslag til opprydding og erstatning av dagens § 39a. Bestemmelsen er uklar og er ikke praktisert i overensstemmelse med ordlyden. Det er viktig å få fastsatt rekkevidden av bestemmelsen. NDF støtter derfor at bestemmelsen skal være både en bevisbyrderegulering og en tolkningsregel.

NDF mener imidlertid at departementet må vurdere rekkevidden av bestemmelsen. I det utsendte forslaget vil den bare ha anvendelse på overdragelse fra opphaver til neste ledd. Indirekte kan dette være med på å fastslå hva f.eks. en produsent har fått overført av rettigheter. Vår erfaring er imidlertid at det ofte er uklare avtaler og uklare anførsler om rettighetsoverføringer senere i rettighetskjeden. Det forekommer også en rekke tilfeller av vanhjemmel, noe som vises blant annet i rettsakene der Norwaco er part. Vi ber derfor om at bestemmelsen gis anvendelse på hele rettighetskjeden, eventuelt at departementet utreder dette nærmere.

3.8 Strømming

NDF støtter departementets forslag om at strømming av innhold fra ulovlige kilder bør være forbudt. Vi støtter derfor den foreslåtte lovreguleringen i ny 2-2 annet ledd. NDF mener imidlertid at vilkåret om at den ulovlige strømmingen er egnet til å skade opphavsrettslig økonomiske interesser i vesentlig grad kan misforstås. Selv om det i forarbeidene er presisert at det er de almene økonomiske følgene av at materialet gjøres tilgjengelig på denne måten, kan lovteksten skape uklarhet hos brukeren. Vi foreslår derfor at ordene «i vesentlig grad» tas ut.

NDF støtter det foreslåtte kravet til forsett i bestemmelsene annet punktum.

3.9 Lempning av avtaler

NDF mener at det er helt nødvendig at det tas inn en egen bestemmelse om lempning i avtaleforhold. Vi mener imidlertid at departementet ikke går langt nok ved kun å henvise til avtalelovens § 36.

Det er en rekke særegne forhold som gjør seg gjeldende på opphavsrettens område som tilsier at det burde være en egen lempningsregel.

Departementet har selv flere steder i høringsnotatet henvist til det skjeve styrkeforholdet mellom opphaveren og erverver av rettigheter.

Den rettsutviklingen som har blitt utmeislet gjennom rettspraksis siden avtalelovens § 36 ble vedtatt vil heller ikke alltid passe på vårt område. Den praksis som har utviklet seg ved bruken av avtalelovens § 36 gjør at det ofte vil være vanskelig for en opphaver å nå frem med bruk av avtalelovens § 36. Dette vil f.eks. være tilfelle der næringsdrivende har brukt ekstern hjelp ved utforming av avtaler med videre, uten at dette nødvendigvis endrer på styrkeforholdet mellom partene.

Det vises til at det flere steder i lovgivningen er tatt inn særbestemmelser om avtalesensur. NDF mener at departementet bør vurdere dette nærmere og foreslår at det tas inn en bestemmelse om lempning hvor styrkeforholdet mellom partene og behovet for å sikre rimelig vederlag er avgjørende momenter. Slik bestemmelsen er foreslått vil den bare ha anvendelse på forhold mellom opphaver og neste ledd.

Vår erfaring gjennom de senere år er at også produsentene utsettes for et svært stort press, og at styrkeforholdet mellom for eksempel produsent og kringkaster ofte er skjevt, med kringkaster og distributør som de sterke parter. Departementet bør vurdere om ikke anvendelsesområdet for en slik lempningsregel bør utvides.

3.10 Overgang av rettigheter i ansettelsesforhold

I utgangspunktet kan det fremstå som positivt å lovfeste det hittil ulovfestede prinsipp om overgang av rettigheter i ansettelsesforhold ved at dette tas inn i ny åndsverklov. Ved nærmere undersøkelse vil NDF imidlertid på det sterkeste fraråde dette.

Vi viser til Kunstnernetverkets høringsuttalelse side 9. Vi viser også til at lignende forslag både i Sverige og Danmark fikk massiv motstand fra opphavernes side. Etter vår mening er det ingen tungtveiende hensyn som tilsier slik lovfesting, som i realiteten kan føre til en innskrenkning av avtalefriheten, til opphaverens ugunst. Det vises til at det spesielt på det audiovisuelle området har skjedd en rivende utvikling uten at behovet for en lovfesting har vært stor. Kompleksiteten ved rettighetsoverdragelse er så stor at en lovfesting som foreslått i § 5-6 lett kan få utilsiktede og til dels motsatt virkning av formålet med forslaget.

NDF vil derfor på det sterkeste anbefale at dagens ordning fortsetter.

3.11 Kopiering til privat bruk / privatkopiering

NDF støtter lovforslaget om videreføring av privatkopiering mot vederlag fra staten. Vi er imidlertid sterkt bekymret for størrelsen på kompensasjonen. Det vises i denne sammenheng til høringsuttalelse fra Norwaco og Kopinor. Her stilles det spørsmål ved om ordningen slik den praktiseres i dag, er i overensstemmelse med de internasjonale forpliktelser Norge har inngått. Vi vil særlig påpeke at hvis ordningen skal utvides til også å gjelde nye rettighetshavere må dette kompenseres med økte bevilgninger.

NDF ber også departementet vurdere utvidelse av finansiering til også å omfatte andre enn statlige overføringer. Dette kan for eksempel gjøres ved å legge avgift på tekniske innretninger som kopiutstyr, strømming og internettjenester.

3.12 Oppsigelsesadgang ved manglende utnyttelse av verket innen tre år

NDF støtter forslaget om oppsigelsesadgang med krav om tilbakeføring av rettigheter hvis verket ikke har vært benyttet innen tre år. Vi mener imidlertid at oppsigelsesfristen på ett år er for lang. Vi foreslår at den reduseres til 6 måneder.

NDF støtter også forslaget om at denne bestemmelsen kun skal gjelde til fordel for den originære opphaver, utøvende kunstnere m.m. Det er viktig at det i forarbeidene kommer klart frem at originær opphaver i dette tilfelle også innbefatter den som har dramatisert et verk som bygger på et annet litterært forelegg. I flere avtaler på dette området er originær opphaver definert som opphaver til det opprinnelige verket.

4. Behov for tvisteløsningsmekanisme

Forslaget til ny åndsverklov inneholder en rekke svært gode forslag som vil medføre en styrking og lovfesting av opphaverens rettigheter og rettsstilling. Det er imidlertid nødvendig at opphaver faktisk har mulighet for å gjøre sine rettigheter gjeldende. Den enkelte opphaver vil svært ofte ha små ressurser i forhold til både produsenter, kringkastere og distributører. Det samme gjelder organisasjonene som representerer grupper av kunstnere/opphavere. Bruk av domstolene for å få fastslått en rettighet kan vise seg å være så kostbart at det i realiteten ikke vil være mulig eller aktuelt å ta ut stevning for de ordinære domstoler. Vi ber

departementet undersøke dette nærmere og vurdere å innføre tvisteløsningsmekanisme(r) på opphavsrettens område.